

FORSPILL

Da jeg tok fatt på dette arbeidet, var ikke intensjonen å skrive en bok med hovedfokus på arrangert ekteskap. Jeg hadde en mer søkende tilnærming til deres levekår generelt sett. Det var muslimsk ungdom selv som førte meg frem til tittelen på boka og således hovedinnholdet, ettersom de formidler at arrangert ekteskap er et stort dilemma. Til tross for at jeg før dette bokprosjektet kjente til flere unge i sterk opposisjon til muslimsk ekteskapstradisjon, overrasket det brede og dype omfanget av konflikter som de unge her formidler.

Én av journalisters selvpålagte roller, er å avdekke kritikkverdige forhold i samfunnet.

"Hellig tvang. Unge norske muslimer om ekteskap og kjærlighet" er nettopp et forsøk på å avdekke kritikkverdige forhold og forklare hva som ligger til grunn for konfliktene. Men i tillegg til å synliggjøre og forklare konflikter, er intensjonen å skape endringer gjennom nye holdninger og konkrete politiske tiltak. I så måte skiller ikke denne boken seg fra andre bøker om kritikkverdige forhold i det norske samfunnet: Konflikter bringes til det offentlige rommet, og de ansvarlige - først og fremst politikere - får mulighet til å benytte seg av flere verktøy for å skape verdige forhold for dem det angår. Og dét angår oss alle.

I både det sosiale og politiske landskapet i Norge mener jeg denne ungdomsgruppen i stor grad er usynliggjort. I debatter om innvandring, innvandringsregnskap, diskriminering og rasisme, og så videre, har *unge* muslimer først og fremst markert seg ved sin manglende tilstedeværelse, eller kanskje mer korrekt: de har druknet i den offentlige samtalen fordi fokuset er rettet mot foreldregenerasjonen og deres talerør. Hva med de unges behov? Hva med deres ønsker og muligheter for et godt liv i Norge? Er eksempelvis arrangert ekteskap en del av "deres kultur"?

Muslimer med innvandrerbakgrunn i Norge

De unge i denne boken er barn av tradisjonsbundne muslimske innvandrere fra Iran, Marokko, Midtøsten, Pakistan, Tyrkia og muslimske land i Europa. Jeg har bevisst unngått å kalle ungdommen for innvandrerungdom eller andregenerasjonsinnvandrere. De fleste er født i Norge, og er fullverdige norske statsborgere. Det var deres foreldre som innvandret. Derfor er "unge norske muslimer" en mer passende betegnelse.

Hvem er så deres foreldre? På slutten av 1960-tallet og frem til innvandringstoppen i 1975, reiste blant andre borgere i muslimske land til Norge for å søke arbeid her. Langt de fleste i denne gruppen vokste opp på landsbygdene. De tre største gruppene kommer fra Pakistan, Tyrkia og Marokko. I Pakistan har gruppen nær tilknytning til Kharian, nabobyen Gujrat og omkringliggende landsbyer. Majoriteten av tyrkere i Norge kommer fra Konya og nærliggende landsbyer. De fleste marokkanere har sine slektsbånd i Nador og landsbyer som sokner til denne byen. Felles for befolkningen fra disse tre områdene, er at de i sine respektive hjemland anses som å være svært tradisjonsbundne. For å forstå hvilke holdninger og verdier foreldrene generelt sett målbærer, er kunnskap om tradisjoner på

landsbygdene og umodernisert islam sentralt. Det er disse holdningene og tradisjonene som langt de fleste unge norske muslimer vokser opp med.

Hovedtyngden innvandrere fra den såkalte tredje verden er muslimer. Derfor har jeg valgt bort nasjonaliteter som eksempelvis vietnamesere og thailendere. Dette fordi deres kulturelle bakgrunn er annerledes med tanke på tradisjoner og religion. Jeg har også valgt bort somaliere, selv om de fleste somaliere i Norge er muslimer. Men hovedgruppen somaliere i Norge er flyktninger - de har blitt tvunget til å forlate sitt hjemland. Foreldre til unge somaliere i Norge hadde derfor er helt annet utgangspunkt for å bosette seg i Norge. Indere, som også er en (etter norske forhold) stor innvandrerguppe, følger mange av de samme tradisjonene som eksempelvis pakistanske muslimer. Da tenker jeg særlig på kastesystemet og arrangert ekteskap. Jeg har likevel valgt bort denne nasjonaliteten ettersom de fleste er hinduer.

Å begrense utvalget er nyttig og nødvendig: Først og fremst er boken ment som en kunnskaps- og debattbok. Jeg har derfor valgt å gå i dybden på utvalgte forhold. Og jeg har ønsket at unge norske muslimer skulle få snakke selv. En bok som denne krever at vi klarer å komme under huden på ungdommen. De siste fem årene har jeg levd tett på muslimske miljø i Norge. Innenfor denne perioden har jeg også oppholdt meg i til sammen to år som journalist i Pakistan. Erfaringen jeg har ervervet gjennom dette engasjementet, resulterte blant annet i boken "Mashallah - en reise blant kvinner i Pakistan" (Aschehoug, 1996). Deler av debatten som ble reist i ettertid av denne boken, fikk meg til å innse at vi har en lang vei igjen å gå før vi åpent og "med de beste hensikter" kan diskutere integrering av innvandrere i Norge.

Muslimske innvandrere har vært en del av kjernen i den offentlige innvandringsdebatten de siste årene. Jeg opplever stadig at grunnleggende kunnskap om islam og tradisjoner, samt normer og verdier i muslimske land og muslimske innvandrermiljø i vesten, er fraværende eller formidles uklart i den offentlige debatten. I enkelte sammenhenger fremsettes også direkte feilaktig informasjon om islam og tradisjoner.

Bokens stemmer

Ungdommen i denne boken er representative for muslimsk ungdom i Norge, i den forstand at deres foreldre er tradisjonsbundne muslimer. Utvalget er imidlertid skjevt, da jeg ikke har søkt å sette det sammen ut fra hva som måtte være representativt for all muslimsk ungdom i Norge, men derimot vektlagt de som lever med ulike former for konflikter. Om problemene, helt eller delvis, faktisk lar seg generalisere til en større gruppe, er et ubesvart spørsmål. Jeg er imidlertid av den oppfatning at mye av det som fremkommer gjennom bokens stemmer, viser nyanser av problemer som vi bør være oppmerksom på i integreringsarbeidet. De gir oss innblikk i tradisjoner og holdninger som vi må kjenne til. Slik jeg ser det, kan vi velge å bruke denne kunnskapen positivt, eller vi kan neglisjere det som ungdommen selv sier, og tro at "offentlige representanter" for dette miljøet taler alles stemmer.

Intervjupersonene har jeg først og fremst funnet frem til gjennom bekjente og folk som har nære kontakter i den muslimske befolkningen. Alle intervjuene som er valgt ut til boken er fremkommet i fortrolighet, og flere av ungdommene har vært bekymret for at deres stemme skulle la seg identifisere. Anonymt intervju var for samtlige en forutsetning for å stille opp.

Derfor er både navn og andre sentrale kjennetegn skrevet om. Intervjuene er tatt opp på bånd, skrevet ut i sin helhet og blitt godkjent av ungdommen selv. Dette har vært en omstendelig, men nødvendig prosess. Intervjuene er valgt ut med tanke på å unngå gjentakelser og for å vise fleste mulige nyanser i problematikken.

Fordelen med anonymt intervju er at intervjupersonen sannsynligvis våger å formidle mer informasjon - våger å gi mer av seg selv. Av og til opplever jeg at ungdommen uttrykker seg vel sterkt og unyansert. Men jeg har i stor grad latt være å sensurere dem. Å sensurere uttalelser, vil i denne sammenheng være en form for overgrep. Jeg søker dessuten å få frem enkeltindividet, dets personlighet og genuinitet. Når man arbeider med følsom og kontroversiell problematikk som angår en spesiell gruppe, mener jeg en slik grunnholdning er nødvendig.

Med ett unntak har ungdommen på flere områder gjengitt klar motstand mot foreldregenerasjonens holdninger og tradisjoner. Disse ungdommen kan kalles *utbrytere*, i den forstand at de fleste er i åpen konflikt med foreldrene. Mange av dem har derfor blitt tvunget til å bryte kontakten med familien.

Noen nyttige tall: Per 1. januar 1997, bodde 232 200 personer med innvandringsbakgrunn i Norge. Dette utgjør 5,3 prosent av vår befolkning. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (SSB), er personer med pakistansk bakgrunn den største gruppen fra land *utenfor vesten*. 21 125 personer med pakistansk opprinnelse bor i Norge. Av disse definerer SSB 8090 personer som andregenerasjonsinnvandrere, det vil si at de er født her av to utenlandsfødte foreldre. Deretter følger Tyrkia med 8807 personer, hvorav 2530 tilhører andregenerasjonen.

For Marokko er tilsvarende tall 4517 personer hvorav 1358 personer er født her.

Innvandrere fra nordiske og vesteuropeiske land som kom til Norge i 1975, var 20 år senere redusert til en gruppe på 30 prosent av det opprinnelige 1975-kullet. For de 2500 1975-innvandrerne fra tredje verden var utviklingen motsatt; de var blitt dobbelt så mange i 1996. Størst økning fant SSB i den pakistanske 1975-gruppen. De 1100 pakistanerne i 1975-kullet var blitt tre ganger så mange i 1996. Da er ektefeller og barn medregnet. I perioden 1987 - 1995 giftet 69 prosent av mannlige pakistanere seg med ektefeller i Pakistan. For kvinnene i førstegenerasjonen var tallet 71 prosent. Mønsteret går igjen i andregenerasjonen; hele 72 prosent av jenter med pakistansk bakgrunn fant ektefelle i Pakistan i perioden 1986 - 1996. 2,7 prosent av pakistanere i Norge er gift norsk. Av disse er 79 prosent menn. For folk med tyrkisk bakgrunn er andelen giftemål i opprinnelseslandet nesten identisk. Også blant marokkanere, irakere og indere er giftemål med ikke-bosatte i Norge utbredt. Lav andel av blandingsekteskap mellom muslimer med innvandringsbakgrunn og vestlige finner er trenden i vesteuropeiske land.

Nær halvparten av innvandrerbefolkningen fra Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia, bor i Oslo. De utgjør 11 prosent av befolkningen i hovedstaden. Av innvandrere med bakgrunn fra tredje verden, har nesten halvparten av dem norsk statsborgerskap.

Innvandring i dag skjer gjennom familiegjenforening ved at ektefelle eller barn får bosettingstillatelse. For gruppen pakistanere, marokkanere og tyrkere, kom 238 personer på familiegjenforening i 1994, 739 kom i 1995, og i 1996 fikk 579 personer bosettingstillatelse på grunnlag av familiegjenforening.

Menneskerettigheter

I 1948 vedtok og kunngjorde De Forente Nasjoners Generalforsamling Verdenserklæringen om Menneskerettighetene. Forsamlingen henstilte til alle medlemsstater å gjøre Erklæringens tekst kjent og "sørge for at den blir distribuert, framvist, lest og forklart spesielt i skoler og andre læreinstitusjoner..." Medlemsstatene skal gjennom undervisning og oppdragelse "fremme respekt for disse rettigheter og friheter, og ved nasjonale... tiltak (å) sikre at de blir allment og effektivt anerkjent og overholdt...".

Norge er medlem av FN og har undertegnet FN's ulike konvensjoner om menneskerettigheter. Med tanke på ungdommen i boka, og annen ungdom med tilsvarende erfaring, presenterer jeg noen av artiklene i Verdenserklæringen om Menneskerettigheter. Jeg oppfordrer leseren til å ha disse erklærte menneskerettighetene i tankene når de unge forteller fra sine liv:

Artikkel 3: Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.

Artikkel 4: Ingen må holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.

Artikkel 5: Ingen må utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 7: Alle er like for loven og har uten diskriminering rett til samme beskyttelse av loven. Alle har krav på samme beskyttelse mot diskriminering i strid med denne erklæring og mot enhver oppfordring til slik diskriminering.

Artikkel 13: 1) Enhver har rett til å bevege seg fritt og til fritt å velge oppholdssted innenfor en stats grenser. 2) Enhver har rett til å forlate et hvilket som helst land innbefattet sitt eget og å vende tilbake til sitt land.

Artikkel 16: 1) Voksne menn og kvinner har rett til å gifte seg og stifte familie uten noen begrensning som skyldes rase, nasjonalitet eller religion. De har krav på like rettigheter ved inngåelse av ekteskap, under ekteskapet og ved dets oppløsning. 2) Ekteskap må bare inngås etter fritt og fullt samtykke av

de vordende ektefeller.

Artikkel 22: Enhver har som medlem av samfunnet rett til sosial trygghet og har krav på at de økonomiske, sosiale og kulturelle goder som er uunnværlige for hans verdighet og den frie utvikling av hans personlighet, blir skaffet til veie gjennom nasjonale tiltak og internasjonalt samarbeid i samsvar med hver enkelt stats organisasjon og ressurser.

Artikkel 30: Intet i denne erklæringen skal tolkes slik at det gir noen stat, gruppe eller person rett til å ta del i noen virksomhet eller foreta noen handling som tar sikte på å ødelegge noen av de rettigheter og friheter som er nevnt i Erklæringen.

Islam har også sine grunnprinsipper for menneskers plikter og rettigheter som kan være nyttige å ha med seg på ferden gjennom denne boken. Jeg refererer to av de mest sentrale:

1) Et av de viktigste spørsmålene Gud stiller mennesket på Dommens Dag, er: Har du brukt evnene jeg ga deg?

2) Islam forbyr selv tortur, både psykisk og fysisk selv tortur. Med dette menes at ethvert menneske plikter å søke tilfredsstillende, glede og et verdig liv.

OM LIDENSKAP OG TRAGEDIE

- ekteskapet og kjærlighetens kår i vår nære fortid

Alette skal konfirmeres. Hennes musikk lærer Claus Fasting nærer dyp hengivenhet og kjærlighet for sin elev. Like før konfirmasjonen tilstår han for Alette hvor dyrebar hun er for ham, og han lover at han aldri skal elske noen annen. Han spør om hun vil love det samme. Ja, det gjør hun gjerne. Mer enn gjerne. Det er ikke noe hun mer vill! Så skriver de begge ned på et ark at de lover hverandre evig troskap inntil døden.

Men Alettes mor, enken Henrikka Rohde, er syk av sjalusi. Ikke for alt i verden ville hun la sin datter få gifte seg med poeten Claus Fasting, den unge mannen som hennes hjerte lenge har begjært. Hun skandaliserer Fasting som en forfører, som et fordervet menneske det gjelder å redde en ærbar pike fra. For å skille de elskende flytter hun og datteren til en annen by. En eldre og rik kjøpmann, Thomas Tyrholm, kaster sine øyne på den unge Alette. Henrikka Rohde gir med glede bort sin datter til Tyrholm. Men Alette svarer nei. Nei, og atter nei. Hun vil ikke. Hun har lovet seg til en annen. Hun har sverget på at hun aldri skal bli noen annens brud enn Fastings. Det har hun sverget på, med både munn og penn. Til døden skiller oss at.

Til døden skiller dere at? Alette måtte ikke tro at hun noensinne ville få ham. Aldri, aldri! Det skulle bli over morens lik. Alette sendes i husarrest på rommet sitt med beskjed om at herfra slipper hun ikke ut før hun går til alters med Tyrholm. "I tre dager og netter lå jeg på gulvet eller på kne foran en stol. Jeg nøt ingenting. Jeg ventet og ønsket døden." Men moren kommer inn gang på gang. Alette skal og må gifte seg med Tyrholm. Fasting får hun aldri i verden. Det er ingen bønn.

Alette ber om å få snakke med Tyrholm, og han kommer. Han har fått høre av moren at den unge piken er falt i hendene på en ond mann. Ja, det var ikke hendt henne noe. Hennes ære var i behold. Men hennes hjerte og hjerne var forvirret, og Fasting ville gjøre hennes datter ulykkelig livet ut. Hvilken gode gjerning kunne ikke Tyrholm gjøre ved å gifte seg med den unge piken og redde henne fra fordervelsen?

Alette forteller Tyrholm hva som er hendt. Hun elsker Fasting. Hun har gitt ham sitt løfte, hun kan umulig tilhøre noen annen. Alette blir igjen sperret inne.

Så en natt våkner hun. Hun kjenner himmelen og natten rope på henne. Lirker opp vinduet, firer seg ned. Der er hun i bedet, nå ute av hagen, morens hus ligger mørkt bak henne. Hun vandrer gjennom natten for å gjenforenes med sin elskede.

Men morgenen gryr, og moren oppdager hva som er skjedd. Politiet varsles, og moren aner hva Alette har i tankene. Alette blir plukket opp og igjen begynner innesperringen og den malende ødeleggelsen

av ungpikens motstandskraft.

Til slutt gir Alette etter. Hun lar seg føre til alteret, hun lar sin langt eldre ektemann, som hun slett ikke elsker, slippe til - mens blodet banker for en annen.

Et år etter bryllupet nedkommer hun med et barn. Da barnet bringes til henne, setter hun i et skrik og besvimer. Hun ligger stille. Så snart de kommer med barnet til henne, faller hun i krampetrekninger. Stadig blir hun svakere, ektemannen og familien frykter for hennes forstand.

Claus Fasting giftet seg aldri. Det er sagt at han bar en dyp sorg og lengsel resten av livet. Da han døde i 1791, ble Alette igjen syk...

Omtrent slik beskriver Karsten Alnæs kjærlighetens vanskelige kår i tidligere tiders Norge ("Historien om Norge"). Det var fornuftsekteskap og standsekteskap som var normen. Alette var således en ideel brud for kjøpmann Tyrholm. Hun var ung, og hun var av god familie. Så vidt vi vet, var hun uskyldig. Hennes unge alder tilsier at det var liten risiko for at hun hadde hatt forhold til menn før giftermålet. Overklassens menn ønsket sine kvinner uberørte før ekteskapet. Det gav dem større nytelse og styrket deres eiendomsfølelse. Å få en hustru som først hadde ligget med en annen, senket mannens prestisje, i alle fall i egne øyne. Dobbelt ille var det dersom en ung jente av bedre stand tapte sin uskyld. Hun hadde da vist at hun var ulydig; det kunne skape problemer også i andre forhold i livet.

Alnæs illustrerer ekteskapets bærebjelke blant de bedrestilte - nemlig fornuften - også gjennom Andreas Chrysties tre ekteskap. Ifølge lov fra 1687 var det ulovlig å ha kjønnslig omgang nærmere enn fjerde slektsledd. Seksuelt samkvem med ektefellens søsken, ble betraktet på samme måte som et forhold mellom bror og søster. Men ved å betale sentralmyndighetene i København en høy sum penger for et såkalt "kopulasjonsbrev", kunne fettere og kusiner få tillatelse til å gifte seg. Utover 1700-tallet ble forbudet mot ekteskap mellom fetter og kusine en mer og mer sovende paragraf. Andreas og Elisabeth tilhørte samme sosiale lag, og begge ønsket å forbli i de kondisjonertes rekke. Medlemmer av den nye, rike handelsstanden var særlig ivrige etter å finne seg ektefeller fra embedsfamiliene som var den ledende stand. Det er ikke sikkert Andreas hadde så mange å velge mellom fra de lukkede sirkler i hjembyen Moss. Ekteskap mellom fetter og kusine begynte å bli vanlig i slike kretser; da vernet en eksklusiviteten i omgangskretsen og bevarte formue og posisjon innenfor familien. Det å være fornem betydde langt på vei at en holdt mindre verdige utenfor, skriver Alnæs.

Andreas ble enkemann allerede to år etter ekteskapet med Elisabeth. Hun døde i barselseng. Tre år senere og 29 år gammel giftet han seg på ny. Denne gangen med den 15 år gamle jenta Dorteia Elisabeth Eeg. Om han var lykkelig med sin purunge prostedatter, tier historien om. Hun blir i alle fall gravid etter ett års ekteskap. Også Dorteia dør i barselseng.

To år senere gifter Andreas seg på ny med en kusine, den atten år gamle Anne Katrine Kirchof, datter av en justisråd. Hun føder seks barn og overlever alle fødslene.

Dortea var bare 15 år da hun giftet seg med den nesten dobbelt så gamle Andreas. Anne Katrine var 18 år. På 1700-tallet var det vanlig at rike familier giftet bort sine jenter i ung alder. Og enkemenn som giftet seg igjen, valgte gjerne unge bruder. Da 60 år gamle biskop Lumholtz i Chirstiania ble enkemann for tredje gang, giftet han seg med en atten år gammel jente. Brev og dagbøker fra denne tiden forteller om jenter som gjorde opprør og uttrykte sin avsky over den de skulle gifte seg med. De var imidlertid i mindretall, for de fleste gav etter selv om lidelsene kunne være voldsomme. Christian Vs lov krevde kvinnens samtykke til ekteskap; hennes uttalte ja og hennes vilje: Hvo Hustrue vil hafve, bede hende af Forældre eller rett Værge; dog med hendis Ja oc Villie." Initiativet er mannens, kvinnens rolle er den passive. Hun kan avslå eller samtykke. Men, som Troels Lund skriver i verket "Dagligliv i Norden", det var ikke slik at kvinner fikk den ektemannen de ønsket seg. Loven hadde også bestemmelser om at kvinner som giftet seg uten foreldrenes tillatelse, mistet arveretten. Dette begrenset selvsagt kvinners valgmuligheter. Selv om en del døtre satte seg imot foreldrenes gifteplaner, betyr ikke dette at døtrenes ønske og vilje ble etterfulgt. Giftes bort skulle en uansett. Og det normale var at jenter stilltiende bøyde seg for foreldrenes valg av ektefelle. Å motsi sine foreldre opplevdes som nytteløst. Taushet og kyskhhet var kvinners mest lovprisede dyder. Og hvilke følelser de vordende ektefellene måtte ha for hverandre, var på denne tiden underordnet ekteskapets sosiale og økonomiske sider.

Likevel brakte renessansen (1500 - 1750) et mer positivt syn på kjærlighet, seksualitet og ekteskap enn det rådende synet i middelalderen. Middelalderens presteskap, som blant annet sterkt fordømte datidens romantiske kjærlighetsdiktning, advarte også mannen mot overdreven kjærlighet til sin egen hustru. Kjærligheten måtte ikke komme i veien for kjærligheten til Gud. Blant de verdslige hadde nok ikke disse tankene noen vesentlig betydning. Og med Martin Luther ble kjærlighet mellom mann og kvinne oppvurdert. Ifølge Luther oppstod ekteskapets lykke når ektefellene "elsker hverandre, blir ett og tjener hverandre" (Cappelens Kvinnehistorie). Foreldre burde ikke tvinge sine barn inn i kjærlighetsløse ekteskap, og når unge mennesker elsket hverandre, så burde de også få hverandre.

Ekteskapelig kjærlighet var kjennetegnet ved trofasthet. Seksualiteten i ekteskapet var ikke bestemt av egoistisk begjær etter nytelse, men gjennom viljen til å tjene den andre med sitt legeme. Samleie var ikke avgrenset til reproduksjon, det var også et uttrykk for en virkeliggjøring av ekteskapelig kjærlighet. Dette synet til Luther fikk fullt gjennomslag. Sølbat og kontroll av begjær, som var middelalderens ideal, måtte vike for ekteskapet som den ideelle livsform for alle mennesker.

Rollefordelingen mellom ektemann og hustru var entydig: Mannens plikt var å forsørge og beskytte familien, og styre med en fast, men rettferdig hånd. Husturen svarte med lydighet og å holde hus og hjem i respektabel stand. En dydig kone og dydige døtre var avgjørende for mannens ære og anseelse.

Mens overklassens kvinner giftet seg unge, steg ekteskapsalderen for tjenestejenter, husmannsjenter

og kvinner fra lavere sosiale lag i løpet av 1700-tallet (Alnæs, *ibid*). Det var ikke uvanlig at tjenestejenter giftet seg først etter at de hadde fylt 30 år. En kvinne på 1700-tallet og 1800-tallet var ofte gravid når hun giftet seg. Men det hørte med til unntakene at ei jente på denne tiden fødte barn før fylte 20 år. Husmannsjenter, tjenestejente og arbeiderjenter vaktet vel sin dyd. Først i moden alder gav kvinnene etter for begjær eller mannens pågåenhet. Og da valgte de selv den de ville ha. Dette forteller at kjæresteri var godtatt i de lavere lag.

Kjærester som ikke får hverandre fordi de tilhører ulike sosiale og økonomiske klasser, og jenter som giftes bort i ung alder til langt eldre menn, er mye omtalte tema i norsk litteraturhistorie. Våre store forfatter på slutten av forrige århundre som Bjørnstjerne Bjørnson, Jonas Lie, Camilla Collett og Amalie Skram, har alle gjennom skjønnlitterære verker beskrevet menn og kvinners tragiske ekteskapelige skjebner og uopnåelig kjærlighet. I Amalie Skrams selvbiografiske roman "Forrådt" (1892), møter vi den fortvilte, forskremte og uvitende Aurora med kjælenavnet Ory, som 17 og et halvt år gammel giftes til den livserfarne skipskapteinen Riber. I vantro og sjokk går det opp for henne at hun fra og med bryllupet skal dele seng med sin ektemann. Hun prøver å rømme på selveste bryllupsnatten. I biografien "Den unge Amalie Skram" (Liv Køltzow, 1992), forteller Amalie Skram om sitt eget giftermål: "Det kom som et uheld over mig og uheldet var, at jeg blev gift før jeg endnu var utvokset. Bogstavelig." Amalie Skram skrev også et brev i 1883 til sin kommende og andre ektemann Erik Skram. Hun hadde da lest den franske boken "Une Vie" av Guy Maupassant, en bok som svært åpent for den tiden beskriver en ulykkelig bryllupsnatt: "Du, jeg synes "Une Vie" er god på sine steder. Den brudenat! Hvor er det dog korrekt og godt beskrevet! Rystende godt. Jeg led alle den nats kvaler om igjen. Og kan du se, han faldt i søvn straks; det troede jeg alle mænd gjorde. Så forfærdet jeg blev da jeg merket han sov trygt, mens jeg lå der i en sådan tilstand, syg på sjæl og legeme, forrevet indvendig og udvortes, men alligevel glad fordi han sov, og angst for at puste så han skulde vågne og begynde forfra igjen."

I "Kommandørens døtre" av Jonas Lie (1886) møter vi den fornemme og viljesterke kommandørinnen, som uten hensyn til sine døtres følelser vil gifte dem bort. I "Amtmannens døtre" av Camilla Collett (1854 -55), lider den unge kvinnen Sofie skibbrudd fordi hun drister seg til å vise sine følelser. Camilla Collett skriver selv i forordet til tredje utgaven og 20 år senere, at tittelen på hennes bok like så godt kunne vært "Et lands døtre": "Den gir, betydelig formildet, en skildring av de livstilskikkelser som ventet døtre i de mer dannede klasser... I mitt lange liv, tilbrakt under disse forhold, hadde jeg ikke oplevd annet enn tragedier rundt om i familiene, ei heller, så langt som sagnet strakte sig tilbake, hørt berette om annet." Camilla Collett imøtegår tidligere anmeldelser av boken sin, hvor Sofies og hennes samtids kvinneskjebner blant annet karakteriseres som tilfældighet. Collett slår tilbake: "Ti i sannhet, således som vårt samfundsreglement er ordnet og vedtatt, beror den kvinelige lykke kun på en mulighet, et blot og bart treff, omtrent like så beregnelig som utfallet av en trekning når man har et lodd i det store, garanterte statslotteri." Hun understreker også at hennes skildring er sterkt moderert fordi "det vilde være betenkelig altfor plutselig å rive sløret bort fra tilstander som man nu engang var blitt enig om med åpne øine ikke å se."

Det var ikke bare våre tidligere tiders fornemme kvinner som led. "Øyvind hette han, og gråt da han ble født". Slik åpner Bjørnstjerne Bjørnson sin bondefortelling "En glad gutt" (1860), om husmannsgutten Øyvind Plassen og hans årelange kamp for å få gifte seg med gårdsjenta Marit Knudsdatter. Tross sitt kloke hode, lyse og gode sinn, og en varmhjertet skolemester Bård som hjelper Øyvind til utdanning som agronom, kunne fattiggutten se langt etter ekteskap med en gårdsjente: "At fattigdommen stengte til alle sider, følte han, men derfor gikk også all hans tanke på å komme den forbi. Fra Marit hadde den visstnok skilt ham for bestandig..." Men Marit avviser alle andre friere, til hennes bestefars vrede. For Marit venter på Øyvind. Da bestefar Ole, som eier den største gården i distriktet, forstår hvorfor Marit takker nei til den ene staselige frieren etter den andre, marsjere den gamle til husmannsplassen hvor han møter Øyvind og Øyvinds far Tore: "Nei, jenten min, hun datterdatteren min, Marit ja, hun er blitt galen på det siste... Hun vil ikke gifte seg... Hun vil ingen ha av alle de gårdsgutter som byr seg til... det skal være hans skyld, hans som står der ... Han skal ha gjort henne hodetullen; ja han der, sønn din, Øyvind... Ser du, jeg liker ikke at noen tar hestene mine når jeg slipper dem til fjells, liker heller ikke at noen tar døtrene mine når jeg slipper dem til dans... Altså når jeg sier til henne: ikke ham, men ham! så skal det være ham - og ikke ham!.. Men slik er det ikke; i tre år har hun sagt nei, og det er ham som er grunnen, så vil jeg si ham så du hører det, du som er far, at det nytter ham ikke; han får slutte... jeg sørger for mitt barnebarns lykke således som jeg forstår den... Og så taler jeg ikke mer til deg; men nå vet du som far er, min mening, og vil du *hans* vel som det her gjelder, da må du få ham til å bøye elven dit den kan løpe; over min eiendom er det forbudt."

De neste årene vokter den gamle over Marit som "en tjoret geit" for, som han sier: "jeg vil bare ditt eget beste." At Marit skulle ha egen mening og egen vilje avviser han med denne replikken: "Du skulle kanskje ha vilje, du, din måseunge? Du skulle kanskje forstå ditt eget beste, du, din narr?"

Men bestefar Ole må til slutt krype til korset. Gården forfaller, og det er ingen til å ta over driften. Den dugelige amtsagronomen Øyvind er den rette karen til å få sving på Nordistuen. Og han får Marit "på kjøpet".

Likestilling og likeverd

Fra disse menneskeskjebnene på slutten av forrige århundre og frem til i dag, har kjærlighetens kår i Norge og Vesten forøvrig gjennomgått en rivende utvikling. Kvinner, først og fremst de bedrestilte, begynte å opponere mot den frihetsberøvende strenge kvinnerollen; hun var hustru og mor, og hennes følelsesliv og personlighet var underordnet denne rollen. Kvinner ønsket anerkjennelse som individer, med samme rettigheter som menn både i og utenfor hjemmet. De ønsket å velge mellom ekteskap og annen forsørgelse. For kvinner i de fattige utbane klassene som måtte bidra til familiens inntekt, handlet det begynnende opprøret om retten til å slippe dobbeltarbeid (Norges Kulturhistorie).

Kvinner arbeid for likestilling kan deles i to faser: 1. Kampen mot diskriminerende lovbestemmelser. Det meste av dette arbeidet ble gjort ferdig før den annen verdenskrig. 2. Endret arbeidsfordeling mellom mann og kvinne både hjemme, i yrkeslivet, i politikken og organisasjoner. Denne fasen er ennå ikke avsluttet.

Kvinner har alltid ytet en viktig bidrag til familiens husholdning. Først med fremveksten av et velstående byborgerskap mistet en del kvinner denne rollen og plikten. De ble derfor helt avhengige av ektemannen eller sine mannlige familiemedlemmers økonomi. Disse kvinnene la grunnlaget for lovendringer som ga kvinner adgang til utdanning og yrkeslivet slik at de lettere kunne forsørge seg selv. I 1882 avla den første jenta examen artium, to år senere fikk jenter lovfestet rett til å ta examen artium. Samme år åpnet universitetene dørene for jenter. Men først i 1888 ble gifte norske kvinner myndige - deres ektemann hadde frem til da vært hustruens verge. Kvinner fikk nå råderett over egne inntekter og eiendom. Og fra og med 1913 hadde norske kvinner full stemmerett.

I løpet av de hundre årene mellom 1839 og 1939 ble alle formelle hindre som stengte kvinner ute fra yrkeslivet ryddet av veien. På papiret var kvinner - enten de var gifte eller ugifte - frie til å sikre seg økonomisk selvstendighet. Til tross for den økonomiske og politiske frigjøringen, levde likevel den gamle kvinnerollen sterkt i folks bevissthet. At ikke mer enn to prosent av gifte kvinner i 1930 arbeidet utenfor hjemmet, vitner om at tradisjon og holdninger ikke kan endres med et pennestrøk.

Fortjenesten for lovendringene ligger i all hovedsak hos kvinneorganisasjonene, som så dagens lys på slutten av 1800-tallet, og fagorganisasjoner som ble opprettet på begynnelsen av dette århundret. Men en rekke faktorer lå til grunn for endringene: Særlig i byene på slutten av 1800-tallet var det et kvinneoverskudd, og kvinner som ikke fant make, hadde ingen naturlig arbeidsrolle i gifte søskens husholdning. Menn ønsket å slippe forsørgeransvaret for ugifte kvinnelige familiemedlemmer, og kvinnene selv ønsket å stå på egne ben. Ny teknologi, som telegraf, telefon, skrivemaskin med mer, skapte behov for arbeidskraft. Utbygging av folkeskolen og den fremadstormende industrien, skapte behov for billig arbeidskraft til relativt enkle oppgaver. Økt skolegang og utdanning gjorde dessuten kvinner bedre rustet til å delta i politisk og organisatorisk liv. Et samfunn som mer og mer var preget av sekulære tanker, gjorde det også lettere for kvinner å slå gjennom med sine behov og krav.

Samtidig som kvinner frigjorde seg og krevde menneskeverd, kjempet menn for rettigheter som arbeidstakere. Menns kamp handlet først og fremst om bedre arbeids- og lønnsforhold. De dype klasseskillene som i århundre hadde preget Norge, forsvant parallelt med arbeiderbevegelsens fremmarsj i vårt århundre og dens ideologi om likeverd. Med nedbrytningen av klasseskillene forsvant også de strenge normene for hvem som kunne gifte seg med hvem.

Til grunn for dagens ekteskapstradisjon ligger først og fremst den lange kampen for kvinners råderett over sine liv, og ideologien om likeverd. Med unntak av strenge religiøse sekter, står enkeltindividet i dag stort sett fritt til å velge sin livspartner. Men "Øyvind Plassen og Marit Knudsdatter" og "Aurora

med kallenavnet Ory" er gjenoppstått, om enn i en annen drakt.

KAPITTEL 1A: EN JOMFRU KAN OG SKAL GJENSKAPES

* * *

Det banker varsomt på døren. En ung og beskjeden libanesisk mann legger høflig frem sitt ærend. Han forteller Muntahas foreldre hvor betatt han er av deres datter. Ydmykt ber han om hennes hånd. Foreldrene ser spørrende på sin datter, men Muntaha avviser frieren. Hun forteller ikke hvorfor.

Dagen etter banker mannen igjen på døren. Denne gangen i harnisk. _Jeg vet hvorfor du avviste meg! Jeg vet hvorfor du ikke kan gifte deg med meg. Du er ikke jomfru! Og jeg kan bevise det! Jeg kan tilkalle ham som tok møydommen din, raser han og styrter inn på kjøkkenet. Han røsker ut alle kjøkkenskuffene og saumfarer innholdet. Forfjamset entrer Muntahas foreldre scenen. Den unge mannen finner frem to store kjøkkenkniver og ber Muntahas far fortelle ham hvilken kniv som er den skarpeste.

_Denne er skarpest. Denne kan du drepe henne med, svarer faren.

Muntaha kaster seg mot vinduet og hopper ned i hagen. Hun stormer mot gata og hiver seg foran en lastebil. Kroppen hennes knuses, men hodet er uskadet. "Hodet, det er jo hodet mitt som må knuses, slik at alle tankene mine forsvinner for evig," roper hun lydløst. Hun venter og venter på bakhjulene, de velsignede bakhjulene, som skal befri henne fra det uutholdelige livet. Men bakhjulene kommer aldri. Muntahas kropp er borte, hodet er uskadet, og der ser hun føttene til frieren og hennes far. "Bakhjulene, hvor er de? Å, nei, vær så snill! Knus hodet mitt! La meg slippe å svare for meg!"

* * *

Muntaha sitter naken fra livet og ned, med sprikende ben. En svak lampe lyser så vidt opp det kalde og likhvite kjellerrommet til sykepleieren. _Det kommer til å gjøre vondt, men tenk bare på at du skal bli jomfru igjen, at du får livet tilbake. Det er bare et par tre sting, og du blør slik en jomfru skal blør, sier sykepleieren.

Muntaha kjenner på ordene: "Bli jomfru igjen... Ja, kanskje... Få tilbake livet. Jeg kommer til å blø på bryllupsnatten. Men tenk om jukset avsløres? Og hva om jeg ikke blør likevel? Kanskje det er best for alle at jeg tar livet mitt før bryllupet. Ikke ta sjansen på å ødelegge familiens ære..." Muntaha registrerer at sykepleierens fingre skjelver mens hun prøver å tre tråden gjennom nålhodet. Muntaha klarer ikke å la være å stirre på de skjelvende fingrene, og jo mer hun stirrer på nålen, tråden, på fingrene, dess hardere banker hjertet. "Bli ferdig! La det være overstått," skriker hun i sitt indre. "Kjære Gud, la det være overstått før, før..." Døren åpnes med et brak. En kvinne, med fråden dryppene fra de alltid så strenge munnvikene, troner inn i rommet. "Mamma, å nei, mamma," skriker Muntaha. Full av forakt bøyer kvinnen seg over Muntahas syndige kropp, og spytter henne i ansiktet. Med avsky og

med hat brøler moren til sin datter: "Din jævla hore!"

* * *

Liten som stor i den lille landsbyen venter i spenning på den store festen. Muntaha skal giftes bort til sin fetter, en 30 år gammel sauebonde som aldri har vært på utsiden av sitt arabiske hjemland. Hennes far, som har status som "landsbyhøvding", gnir seg fornøyd i nevene: Hans usedvanlig vakre datter sitter pyntet i brudestolen, omgitt av en aura med renhet og fromhet. Han puster lettet ut, svært lettet. Han har gjort jobben sin. Han og kona. De skal overlevere en urørt brud til sin kommende svigersønn. Muntaha er taus, Muntaha er trist som en brud skal være når hun må forlate sine foreldre, når hun skal overleveres til sin nye familie. Natten senker seg over landsbyen. Brudgommen fører Muntaha opp i husets andre etasje. Hun snur seg forsiktig i trappen og lar blikket hvile et aldri så kort øyeblikk ved sine søstre. Hun vet at de er rene, og takker Gud for at han har velsignet dem med en respektfull fremtid, med mann og med barn. Hun kjenner skammen bre seg som prikkende nåler i brystet, men hun kontrollerer sitt ansikts landskap; ikke den minste rykning er å spore, ikke det minste tegn på hvilken skjebne hun uten motstand beveger seg inn i der hun føres til ektesengen.

Muntaha kler lydløst av seg, legger seg under ullteppet, og lukker øynene. Tankene er borte, kroppen er borte. Han får henne. Det går fort. Hans øyner glir over lakenet. Muntaha gir ikke lakenet ett eneste blikk. Det er ikke nødvendig. Hun vet. Hun vet at det flekkfrie lakenet vil blottlegge hennes synd..

Den nybakte ektemannen forlater sengen, kler på seg, krøller lakenet sammen i nevene og forlater rommet. Ikke et ord til henne, bare hans sammenbitte ansikt er hva hun i sin resignasjon registrerer. Hun lar sine trette øyelokk senke seg. Nærmest lettet over å slippe og vente. Å vente på straffen.

Tunge og taktfaste skritt når Muntahas døsigbe bevissthet. Det metalliske klikket fra pistolen som hennes far lader med et kontant grep, vekker den siste rest av liv i henne. Hun stønner sitt siste stønn idet to skudd avfyres.

Muntaha våkner med et skrik og en skjelvende, gjennomvåt kropp.

* * *

_Jeg har slike fæle mareritt hver natt. Det er min skyld. Jeg har ødelagt alt. Det eneste jeg tenker på er jomfruhinna. Hele tiden. At jeg kunne være så dum. Det beste er at jeg tar livet mitt. Så redder jeg familiens ære. Det er det beste jeg kan gjøre, gjentar Muntaha og gjemmer ansiktet i sine langstrakte hender. Hennes arabiske navn betyr "nok"/"stopp". Navnet benyttes i den tro at det forhindrer jenta i å føde jentebarn.

Muntaha sitter der sammen med ei venninne som har opprettet kontakten mellom oss. Etter flere ukers betenkningstid, sa Muntaha ja til å fortelle om livet sitt. Hun er livredd for å snakke, og hun sier klart ifra at hun stoler ikke på noen, med unntak av sin venninne. Kanskje... Men hun trenger desperat å snakke med en voksen person, forteller hun. En som kanskje kan hjelpe i hennes søken etter løsninger på sin umulige livssituasjon. Etter en og en halv times beroligende samtale, hvor hun også forteller om sine nattlige mareritt, lar hun meg slå på båndspilleren.

Muntahas overveldende frykt skyldes at hun ikke er jomfru. Til sommeren skal hun giftes bort til en ukjent fetter i foreldrenes arabiske hjemland. Dersom ektemannen ikke kan vise frem et blodig laken etter bryllupsnatten, er sannsynligheten stor for at hun kan bli drept. Det er tradisjonen i landet, forteller hun. Derfor de grusomme drømmene. Derfor den kontinuerlige angsten og selvmordstankene.

_Alt dreier seg om jomfruhinna. Ingenting annet betyr noe som helst. Jeg klarer ikke å konsentrere meg på skolen. Stryker snart i alle fag. Jeg våkner om nettene med skrik. Dagene går med til å tenke på hvor dum jeg var som lå med ham, den tidligere kjæresten min. At jeg fortjener å bli drept. Men det beste jeg kan gjøre for familien min er å ta livet mitt. Slik tenker jeg...

_Mener du at dine foreldre vil foretrekke at du tar livet ditt fremfor at det blir kjent at du ikke er jomfru?

_Å, ja selvsagt! svarer hun, overbevisende sikker i sin sak. _De kan ikke leve med skammen. Og jeg er så glad i dem, så hvordan kan jeg tillate meg å ødelegge livet deres? Det er min skyld alt sammen. Jeg fortjener å dø. Har ikke noe annet valg. Dør jeg, så slipper de å miste æren. Jeg har ikke noe annet valg, fortsetter hun.

_Du har bodd mesteparten av livet ditt i Norge. Ville du tenkt på samme måten dersom du hadde hatt en datter i samme situasjon?

_Ja, selvsagt. Jeg ville heller leve med at datteren min tok livet sitt, enn å få høre at hun ikke er jomfru. For da er familiens ære ødelagt. Ikke bare min ære, men alles ære, både de som bor i Norge og de som bor i Libanon. I min verden er familiens liv det viktigste, familiens ære. Jeg har det i blodet. Kan ikke noe for at jeg tenker sånn, selv om jeg vet at det er dumt. Det er så forvirrende, men jeg kan ikke gjøre noe med det. Av og til blir jeg irritert på disse tankene, men likevel tenker jeg slik. Jeg tenker at hvis jeg hadde vært gutt, ville jeg aldri ha giftet meg med en jente som ikke er jomfru.

_Du kom til Norge bare to år gammel. Hvordan vet du at det er så viktig å være jomfru? Hvem har fortalt deg det?

_Mamma fortalte meg det da jeg var 17 år. Hun sa at det viktigste for henne er min ære. Min ære er hennes ansvar. Hvis jeg mister æren, er hun og alle andre i familien ødelagt. Og svigerinna mi fortalte

meg det. Hun sa at jomfruhinna er det viktigste og det eneste de har når det gjelder døtrene sine. Hun fortalte meg hva som skjer hvis ikke... Muntaha blir taus. Hun knuger sine hender, tårene presser på.

_Hva fortalte hun?

_Da jeg var i Libanon i forfjor for å forloves bort, fortalte hun om naboenta, at hun ble drept i bakgården av broren sin. Hun hadde ligget med en hemmelig kjæreste. Broren oppdaget det, og hun og kjæresten planla å rømme sammen for å gifte seg. Men broren avslørte fluktplanene. Han og faren kjørte etter dem i bil. Jenta hoppet ut av bilen for å søke tilflukt hos en god kvinne hun kjente, mens kjæresten hennes kjørte videre. Hun løp gjennom gatene, inn i bakgården, mens hun ropte og ropte på hjelp. Før den gode kvinnen klarte å åpne døren for henne, var broren der med pistol. Han skjøt henne tre ganger i ryggen, og vendte stolt tilbake til bilen. Ingen politianmeldelse. Hun var drept. Det var det. - Jeg hørte mange liknende historier i Libanon. Da jeg bodde der i fire år sammen med farmor og farfar, fra jeg var ni år til jeg var 13 år, hørte jeg også om jenter som ble drept. Jeg vet at jeg blir drept, sier Muntaha uten snev av tvil i stemmen.

Hun forteller uoppfordret om den blandede følelsen av avsky og angst under oppholdet i Libanon. Den ene frieren etter den andre banket på døren. Muntaha måtte til enhver tid være pyntet. Hun ble raskt betraktet av frieren og hans familie, brudepris ble diskutert, samt den eventuelle ektemannens fremtidsmuligheter i Norge. Ingen samtalte med Muntaha. Det var som et kjøttmarked, forteller hun, et kjøttmarked hvor hun i tillegg visste at hun var den første som ville bli "slaktet" dersom sannheten om at hun ikke var jomfru ble avslørt. Hun beklaget seg forsiktig til foreldrene over holdningene hun ble møtt med av frierne. Resultatet lot seg ikke vente på: hennes far bestemte seg for sin brors sønn. Ferdig med den saken. Muntaha våget ikke protestere.

_Kan du ikke snakke med foreldrene dine? Fortelle dem hvordan situasjonen din er og be dem hjelpe deg? De må da ønske det beste for sin datter?

_Er du helt gal? De kommer til å bli helt ville! Mamma kommer til å slå meg halvt i hjel, og pappa kommer til å besvime. Han kommer ikke til å klare å ta det. Jeg ødelegger livet deres! sier Muntaha urokkelig.

_Har du opplevd å ha blitt slått "halvt i hjel"?

Muntaha prøver stotrende å fortelle. Hun fikler fortvilet med røykpakken, blikket glir vekslende mellom vinduet og bordduken.

_De har vært så strenge...

_Kan du gi meg eksempler på hva du mener med "strengt" i forhold til hva norsk ungdom opplever?

_Da jeg gikk i første klasse på videregående skole, var jeg sammen med en libaneser. Han var mye eldre enn meg, 23 år, og veldig forelsket. Det var jeg også. Han var den første store forelskelsen min. Samtidig følte jeg at det var galt å være sammen med han. Jeg visste jo at det var forbudt for meg som muslimsk jente. Men... han ville gifte seg med meg, han ville fri gjennom foreldrene mine. Jeg sa nei. Jeg var jo så ung, derfor ville jeg vente. Vi traff hverandre noen ganger hjemme hos ham i all hemmelighet. En dag da jeg var på besøk hos ham, ringte mamma hjem fra venninna si for å sjekke om jeg var hjemme. Hun forstod at jeg ikke hadde gått rett hjem fra skolen. Hun forlot venninna umiddelbart og satt på kjøkkenet og ventet på meg. Hun var rasende. Jeg var vettskremt, visste ikke hvor jeg skulle gjøre av meg. Visste ikke hva jeg skulle si. Hun ville vite hvor jeg hadde vært, og hvem jeg hadde vært sammen med. Livredd fortalte jeg henne alt. Jeg var helt ærlig. Vi hadde ikke ligget sammen. Vi hadde ikke gjort noe som helst galt. Han er også muslim. Han ville aldri forsøkt seg på meg fordi han visste godt hvilke konsekvenser jeg ville møte dersom vi lå sammen, stotrer hun.

_Mamma stekte grønnsaker mens jeg fortalte. Plutselig snudde hun seg mot meg og kastet fett i ansiktet mitt, sier Muntaha med bevrene lepper, og peker på et arr så stort som en femkroning på pannens venstre side. Et par "tårer" brant seg fast på det venstre kinnbenet.

_Hun var så forbanna. Hun trodde jeg hadde ligget med ham. Hun kastet ting på meg, slo og slo hodet mitt i veggen, og sparket meg. Jeg hadde på meg en rosa skjorte. Den var helt klissvåt av blod. Blodet kom fra ansiktet mitt, jeg blødde noe skikkelig. Så dytta hun meg ut døra og ned trappeoppgangen. Det var så mye blod, jeg var helt i svime. Det eneste jeg klarte å tenke var: "Dør jeg nå? Er dette slutten?" Muntaha gråter. Stille og lenge.

_Pappa kom hjem. Han bokset meg i ansiktet. Flere ganger. Jeg var så hoven og ødelagt i ansiktet at jeg ikke klarte å spise på flere dager. Jeg klarte heller ikke å dusje. Beina bar meg ikke.

_Hva sa foreldrene dine til deg mens mishandlingen pågikk?

_De sa jeg hadde ødelagt æren deres. - Det er vanskelig å huske... Jeg var så omtåket. Jeg trodde de kom til å drepe meg. De bannet og skrek. Masse banneord. Det eneste de var ute etter var om han hadde rørt meg eller ikke. Mens pappa slo, skrek han: "Har han rørt deg? Har han kysset deg?" Jeg sa "nei, nei, han har ikke det". Men hvem ville tro på meg? De kalte meg hore, det husker jeg. "Hore," raste de, forteller hun skjelvende. Igjen overtar stillheten.

_Etter dette fikk jeg ikke gå ut alene mer. Brødrene mine fulgte meg til skolen og passet på meg i friminuttene. Jeg måtte sette opp håret, sminken ble tatt fra meg, og de klærne som mamma og pappa mente var horete, kastet de. Jeg fikk heller ikke lov til å ha norske venninner. Det var for stor sjanse til at jeg kunne bli påvirket av deres tankegang. Der jeg bor er det ingen muslimske jenter på min alder. Jeg ble helt alene, veldig ensom.

_Så sterkt mishandlet som du ble, folk på skolen må da ha reagert?

_Nei, jeg sa at jeg hadde ramlet ned ei steintrapp. Ingen spurte noe mer, heller ikke lærerne selv om jeg trakk meg helt inn i meg selv og raste ned i karakterer. Jeg klarte ikke å konsentrere meg. Tenkte bare på mishandlingen, at jeg kunne ha blitt drept. Jeg så for meg ansiktene deres da de skrek og slo. Hele tiden så jeg de rasende ansiktene deres. Jeg gikk masse ned i vekt. 18 kilo på fire måneder.

_Du utviklet spiseforstyrrelse?

_Ja, jeg klarte ikke å spise, og hvis jeg spiste så kastet jeg opp maten. Slik er det fremdeles. Og jeg begynte å trene masse. Det var liksom det eneste jeg kunne ta kontroll over, kroppen min. Det var en måte å ta kontroll over tankene på, følelsene mine. Alt det vonde. Men det er synd å trene på grunn av kropp. Mamma var forbanna fordi jeg dusjet sammen med norske jenter, viste frem kroppen min. Selv tenkte jeg; "hvorfor slanker jeg meg? Hvorfor kan jeg ikke bare spise?" Jeg mener, jeg får ikke lov til å kose meg med en gutt. Jeg får ikke lov til å vise kroppen min eller være på stranda, ikke lov til det eller det, ingenting. Hvorfor gå rundt og ha en fin kropp? Til slutt ga jeg opp treningen også, selv om den hjalp meg, for treningen var som friminutt i livet mitt. Jeg fikk det enda verre. Jeg klarte ikke å snakke med noen, var bare helt utenfor meg selv. Det føltes som om jeg ble kvalt.

Muntaha levde svært isolert det neste året.

_Til slutt holdt jeg ikke ut lenger. Jeg var så sulten på nærhet, på vennskap, på kjærlighet. Mamma var kjempekald mot meg. De få gangene hun snakket til meg, bare kritiserte hun meg. Hun holdt aldri rundt meg, sa aldri noe godt til meg. Bare negative kommentarer på utseendet mitt, negative kommentarer i forhold til alt jeg gjorde og ikke gjorde. Jeg var så alene, så hjelpeløs. Visste ikke hva jeg skulle gjøre. Alt var bare vondt, sier Muntaha nesten uhørlig, og mumler noen uforståelige setninger. De eneste ordene som når meg er "min skyld, det er min skyld, at jeg kunne være så dum."

_Hva mener du med at det er din skyld? At du har vært dum?

Muntaha trekker pusten dypt ned i magen, og tar kraftsats.

_Jeg traff en gutt, Mehran fra Iran. Han er flyktning og bor alene. Jeg traff han på skolen. Vi snek til oss tid i leiligheten hans når vi hadde fritimer. Jeg var så sulten på kjærlighet og så forelska at jeg nesten mistet all frykt for mamma og pappa. Vi var kjærester i to år uten å ligge sammen. Men da ville han ikke vente lenger, og jeg klarte ikke å stå imot. Han sa at nå må det skje ellers blir det slutt. Og han sa at vi kom til å bli mye gladere i hverandre hvis vi lå sammen. Jeg var så dum at jeg gikk med på det, var så redd for å miste han. Det var helt jævlig, jeg angret med en gang. Tenkte på jomfruhinna hele tida. Tenkte; "nå har du ødelagt livet ditt, dette overlever du ikke." - På vei hjem, jeg

gikk langs en hovedvei, holdt jeg på å kaste meg foran biler. Alt var tåkete, det var som om jeg var drita full. Jeg hadde ikke kontroll i det hele tatt, alt var et desperat kaos. Hjemme igjen gikk jeg rett i dusjen. Vasket og vasket meg. Følte meg så skitten. Ble aldri ren liksom. Hele natten gråt jeg, og neste natt. Tenkte bare at det som hadde skjedd måtte være et mareritt. Det kunne ikke være sant!

Muntahas psykiske tilstand forverret seg. Hun klarte ikke å føre det hun kaller en normal samtale. Hun beveget seg i en verden av tett og klam tåke med konstante selvmordsplaner. En godt moden norsk kvinne som hun kjenner reagerte.

_Hun maste og maste, ga seg ikke. Hun ville vite hva som var galt med meg. Hvorfor jeg var så innmari stengt og trist, hvorfor jeg var så fjern. Hun trodde jeg var syk, hun syntes jeg så helt gal ut. Da klarte jeg ikke å holde meg lenger. Bare sprakk, begynte å gråte, og fortalte henne at jeg skulle giftes bort til sommeren. At jeg ikke var jomfru lenger, at jeg kom til å bli drept. Hun trøstet meg og sa at hun skulle se hva hun kunne gjøre for meg. Dagen etter kom hun med *den* nyheten: "Du kan bli jomfru igjen!" Jeg trodde det hadde klikka for henne. Men hun fortalte at hun kjente en sykepleier som hadde hjulpet mange iranske jenter i et annet land i Europa, jenter som ikke var jomfru lenger og som skulle giftes bort. Hun kunne gi meg ny jomfruhinne. Ikke ordentlig hinne, men hun syr noen sting og så kommer jeg til å blø på bryllupsnatta. Den norske kvinnen tok meg med til sykepleieren, og hun beroliget meg. Sa at hun ville hjelpe meg, at like før jeg reiser til Libanon for å giftes bort, så skal hun gjøre meg til jomfru. Hun sa: "Fra nå av kan du bare tenke at du egentlig er jomfru."

_Hvorfor gjør du ikke det da?

_Jeg klarer det ikke. Jeg tenker; "faen, når så mange jenter er drept på grunn av jomfruhinna, hvorfor skal jeg bli reddet? Hva er så spesielt med meg?"

_Du tillater deg ikke å bli reddet?

_Nei, hvorfor skal jeg få hjelp? Jeg føler meg så skitten. En skitten dritt. Det er det jeg tror om meg selv. For det var jo min egen feil, ikke sant! Å lure han som skal bli ektemannen min... Hele ekteskapet vil jo i utgangspunktet bygge på falske premisser. Alle vil være fornøyde; mamma, pappa og fetteren min. Hele familien. Men jeg må leve med løgnen. Det tenker jeg mye på, at å leve på falske premisser er straffen min. Det er den dårlige samvittigheten som tar knekken på meg. Og skammen. Det er som om alle kan se at jeg ikke er jomfru, som om det står skrevet "hore" i panna mi.

_Kan du ikke heller tenke at det er tradisjonene i dine foreldres kultur som "lever på falske premisser", at det ikke er deg det er noe galt med?

_Hva hjelper det da? Jeg må jo bare forholde meg til hvordan de tenker. Dessuten, jeg har ikke noe valg; jeg må jo gifte meg uansett!

_Kjenner du ingen muslimske jenter som har brutt med tradisjoner? Jenter som har flyttet hjemmefra og giftet seg av kjærlighet?

_Jo, en muslimsk jente som var min venninne har gjort det. Hun bor i Bodø og studerer. Foreldrene ga henne lov til å flytte. Nå er de utstøtt fra det miljøet. Mine foreldre vil ikke ha noe mer med dem å gjøre. Ingen vil ha kontakt med dem. De frykter at deres egne barn også kan bli skitnet til. - Jeg kan ikke flytte hjemmefra. Pappas ære blir ødelagt. Jeg kan ikke ødelegge hans liv.

_Men han kan ødelegge ditt liv?

_Ja, du blir sikkert irritert når jeg sier det, men det er bare slik det er. Jeg kan ikke gjøre noe med de tankene. Det er familiens ære som teller.

_Kunne du tenke deg å snakke med en psykolog om dette? Få hjelp til å se ting litt annerledes?

_Er du gal? Jeg tør så vidt å prate med deg. Jeg stoler ikke på at en psykolog vil holde tett. Dessuten, hva hjelper det å plapre i vei hos en psykolog? Det eneste som kan hjelpe meg er å få en ny jomfruhinne. Ingenting annet.

_Hvorfor klarer du da ikke å slå deg til ro med at du "blir jomfru" før du drar til Libanon for å giftes bort?

_Tenk hvis jeg ikke blør likevel. Skammen for ektemannen min, og skammen for pappa. Han kommer ikke til å overleve.... Nei, kanskje det er bedre at jeg ikke tar sjansen på å blø, kanskje det er bedre at jeg dreper meg før avreisen. Kanskje det er best for alle...

Muntaha faller i tanker. Kontakten mellom oss forsvinner. Hun virker utilnærmelig. Jeg forteller henne om mine muslimske mannlige venner. Kanskje det kunne være godt for henne å snakke med arabiske muslimske menn som tenker annerledes enn sine foreldre og sin familie?

_Det tør jeg ikke. Å, nei! Aldri i livet. Jeg stoler ikke på dem. Han du forteller om som er så ålreit, at han tenker annerledes, jeg tror det ikke. Han har helt sikkert den samme tankegangen som andre arabere og muslimer. Du kjenner han på din måte, men jeg tror han har en annen side også - som han ikke viser til deg. Han ville aldri giftet seg med en jente som ikke er jomfru. Ha, de er alle like. De spiller to roller.

_Du kan møte ham sammen med meg...?

_Jeg tør ikke. Hva kan han hjelpe meg med? Hva kan han gjøre? Ingenting! Jeg stoler ikke på muslimske menn, gjentar Muntaha igjen og igjen. Jeg foreslår at hun kan ha på seg en *burkha*, en

muslimsk drakt som dekker ansiktet og hele kroppen, slik at hun ikke blir gjenkjent. Han trenger ikke vite hvem hun er.

_Men hva kan han gjøre for meg? spør hun med et ansiktsuttrykk blandet av oppgitthet og fortvilelse.

_Han kan vise deg at det finnes menn med andre holdninger, menn som er rasende på kvinneundertrykkende tradisjoner i sin kultur, menn som ønsker å endre holdningene, som er villige til å stå oppreist for en ung kvinne som deg.

_Bare tanken på at han kan finne ut hvem jeg er... Nei, da tar jeg heller livet av meg. Han tenker på arabisk. Som en hvilken som helst annen araber hadde han spyttet meg i ansiktet. Bare spør han hva han hadde sagt dersom datteren hans ikke er jomfru når hun skal gifte seg. Bare spør, og du skal nok få klart svar, sier Muntaha med forakt.

En måned senere. Muntaha venter på bussholdeplassen. Det eneste som skiller henne fra annen ungdom, er hennes oppsiktsvekkende vakre ytre og det ensomme, nærmest forskremte uttrykket i ansiktet. Armene hennes holder tett rundt den vevre kroppen, som om hun prøver å gjemme den bort, eller kanskje trøste sitt såre indre? Hun smiler vagt når hun får øye på meg, litt glad, litt redd. Sammen tusler vi mot en av byens kafeer.

Hun forteller at vårt første møte hadde vært godt. Å prate hjalp. Da hun kom tilbake til sin hjemby i Trøndelag, hadde hun ringt sykepleieren for å forsikre seg nok en gang om at hun ville hjelpe henne med en "ny jomfruhinne".

_Hun ble nesten sint på meg. Hun sa om og om igjen: "bare tenk at du er jomfru. Ikke bekymre deg. Alt skal gå bra", forteller Muntaha.

_Klarer du det nå, ikke å bekymre deg?

_Vet ikke, nei, jeg tror ikke det. Jeg er så redd... I dag morges, mens jeg satt alene ved kjøkkenbordet og drakk kaffe, plutselig bare bryter jeg sammen i krampegråt. Det er så fælt, alt... Men jeg må dra til Libanon og gifte meg, eller jeg må begå selvmord. Det er kanskje bedre at jeg dreper meg selv enn at andre må gjøre det... Mamma fortalte meg nylig om ei jente i familien som var blitt gravid. Hun bodde ikke i Libanon men i Syria. Jenta klarte å skjule at hun var gravid, men så gikk det galt likevel. Hun spontanaborterte, og måtte på sykehus. Før hjemreise kom foreldrene og søsknene på besøk. Moren ga faren en pistol. Jenta ble skutt og drept i senga, og familien dro hjem. De vasket æren ren med hennes blod og forlot sykehuset uten at noen reagerte - de hadde gjort "plikten" sin. - Jeg tenker hele tiden på henne, og på alle de andre som blir drept. Hvorfor skulle jeg slippe unna? Hvorfor skulle jeg fortjene å bli reddet?

Muntahas tanker har ikke endret seg siden sist. Hun er fremdeles låst, og opplever en enorm hjelpeløshet. Spiseforstyrrelsen har forverret seg. Hun klarer ikke å spise et eneste normalt måltid uten å kaste opp, og kaoset i hennes indre er om mulig enda verre. Men hun har opplevd noe godt:

_Jeg fikk helt sjokk. Vi skulle ha familiefest hjemme hos oss for å feire en muslimsk høytid. Jeg hadde pynta meg og mamma sa at jeg var pen. Det er første gang hun har sagt noe slik til meg. Jeg ble helt sjokka. Og hun ga meg en klem på hvert kinn!

_Hvorfor tror du din mor har endret seg?

_Det er vel fordi jeg gjør som de sier. Jeg er bare hjemme, prøver å lese, går aldri ut. Har ingen kontakt med gutter lenger. Det er bare jenter som ringer meg. Så hun har kontroll på meg, på æren.

_Hvordan føler du det?

_Jeg synes hun har rett. Egentlig, dersom de hadde visst at jeg ikke er jomfru, så hadde de hatt rett til å se ned på meg, hadde hatt rett til å behandle meg dårlig. Hadde jeg vært jomfru, så hadde jeg hatt rett til å si det jeg mener. Ha noe å si iallfall. Nå har jeg ingenting jeg skulle ha sagt. De kan behandle meg som de vil. Det samme hadde jeg gjort.

_Mot din datter mener du?

_Ja, men jeg skal ikke ha noen barn, jeg! Det ville blitt et helvete for henne. Konflikten mellom det muslimske og det norske, den er så stor, så ødeleggende. Helt forferdelig for barnet...

_Men noen må jo begynne å ta opp kampen mot umenneskelige tradisjoner?

_Ha, du ser jo hva som skjer med oss. Vi prøver å bryte, så er det tilbake til det gamle likevel.

_Hvorfor?

_Vi føler oss alene. Vi vet ikke hvordan vi skal klare det, vi vet ikke hvem som kan hjelpe oss. Vi tør ikke tenke tanken engang på å klare oss alene, skal jeg si deg. Familiens ære, vi tør ikke ødelegge den. Det hadde vært mye bedre om jeg var en tradisjonell muslimsk jente, sier Muntaha konstaterende, og peker på tre muslimsk kledde unge kvinner som passerer kafévinduet.

_De har det mye bedre enn meg. De har klærne som problem, jeg har hele livet som problem. Ingen gutter prøver å legge an på dem. Men fordi jeg prøvde å være norsk, så gikk det som det gikk.

Muntaha må dra hjem. Hennes mor er snart hjemme fra en handletur og Muntaha vil unngå spørsmål om hvem hun har vært sammen med. Den lille forskremte fuglungen snur seg i bussdøren og vinker et forsiktig farvel. Om tre måneder skal Muntaha være "jomfru" igjen. Om tre måneder skal hun blø på et laken et sted i Midtøsten. Muntahas ukjente fetter får sin "hvite" brud hvis - og bare hvis - den norske sykepleierens beroligende ord går i oppfyllelse.

_Hva? Er det sant? Går det an å bli jomfru igjen i Norge?

De to venninnene hyler av glede. Den ene løper og henter en tredje venninne. Det utveksles klemmer og "give me five". Foranledningen for oppstyret er et spørsmål jeg stilte den ene jenta som har røtter i et arabisk land. Ønsket mitt var å vite mer om hvor viktig det er å være jomfru ved inngåelse av ekteskap. Jeg tegnet et bilde av Muntahas situasjon, og fortalte om hjelpen som hun skal få av en sykepleier.

_Dette er en lykkelig nyhet, stråler den irakiske jenta.

_Hvorfor det?

_Hvorfor? Jeg får et nytt liv, liksom. En ny mulighet.

_Samme med meg, skyter Fatima fra Marokko inn.

_Jeg må gifte meg med en fra hjemlandet mitt, en som bor der. Han vil aldri akseptere at jeg ikke er jomfru. Jeg har ikke sett noen mulighet... Jeg skal giftes bort til sommeren. Hvordan det skal gå, herregud... Forstår du? Jeg vet bare at han helt sikkert kommer til å skille seg rett etter bryllupet, fortsetter hun.

_Mener dere at mange muslimske arabiske jenter sliter med liknende problem som Muntaha?

_Mange, svares det i kor.

_Jentene tør ikke en gang å si det til den beste venninna at hun ikke er jomfru. Det er for risikabelt å stole på noen i det spørsmålet der, mener Fatima.

_Om de ikke er redde for å bli drept, så er de redde for skilsmisse og for å bli ustøtt fra familien. Det med jomfruhinna, det er min største tabbe. Jeg angrer bittert. Det er bedre å gifte seg som jomfru, og så er det bare en person i livet ditt. Det blir aldri sånn for meg. Jeg må lyge resten av livet mitt for han jeg blir giftet bort til. Hele livet blir en løgn. Men nå slipper jeg kanskje i det minste å skulle finne ut

hvordan jeg skal få til å blø på bryllupsnatten, fortsetter Fatima.

_Og hva med deg? spør jeg og ser på den irakiske jenta.

_Jeg får lov til å finne en gutt her i Norge, bare han er muslim og fra Irak. Men guttene her vil også ha ei jomfru. Iallfall de fleste tror jeg. Jeg kjenner ingen muslimske gutter som tenker annerledes, forteller hun.

Et halvt år senere. Muntaha har ikke returnert til Norge. Hun gav fra seg et telefonnummer før hun dro. Ingen tar telefonen på det oppgitte nummeret. Familien hennes forteller at Muntaha ønsker å bo i Libanon for en lengre periode.

KAPITTEL 1B: ÆRE, MAKT OG AVMAKT

Muntahas fortvilelse og angst fordi hun ikke er jomfru når hun nå skal giftes bort, er en fortvilelse hun deler med jenter og kvinner i hele den arabiske verden. I boken "Honor and Shame" (Ære og Skam), forteller den kvinnelige irakiske sosiologen Sana Al-Khayyat, at arabiske kvinner innpodes med frykt i tidlig alder. De blir fortalt om æresdrap av nygifte jenter som ikke var jomfru på bryllupsnatten. Drapene utføres av nære mannlige slektninger, og myndighetene behandler gjerningsmannen skånsomt. Som regel vil et slikt drap verken anmeldes eller straffes. Tvert om, omgivelsene anser drapet som nødvendig for å gjenopprette æren. Mistanke om umoralsk oppførsel, kan i seg selv være en god nok begrunnelse for å ta livet av et kvinnelig familiemedlem. Disse tradisjonene har dype røtter i arabiske land. De mest levedyktige røttene finner en på landsbygda og i nomadesamfunn. Foreldrene til Muntaha kommer fra den arabiske landsbygda.

Blant utdannede urbane klasser står tradisjonen med æresdrap av, sosialt sett, umoralske unge kvinner, ikke fullt så sterkt. Moralsk død, det vil si at hun isoleres, avstraffes med husarrest, eller at hun umiddelbart blir fraskilt, er en vanligere reaksjon i disse samfunnslagene. Hvorvidt jenta har mistet jomfruhinnen ved frivillig samleie eller på annen måte, er ikke et spørsmål for omgivelsene. Den egyptiske legen, forfatteren og feministen Nawal El Saadawi, forteller i boken "The Hidden face of Eve" (Evas skjulte ansikt), om en ung kvinne som opplevde at underlivet svulmet opp etter flere menstruasjoner. En mindre operasjon måtte til for å lage passasje for væsken. Da hun ble giftet bort, anklaget ektemannen henne for ikke å være jomfru. Det kan være mange årsaker til at en kvinne ikke blør ved første samleie. I angst for å ikke ha en normal jomfruhinne, oppsøker mange arabiske kvinner sin lege før de inngår ekteskap, ene og alene for å forsikre seg om at jomfruhinnen er intakt.

Menns ære, kvinners seksualitet

Enhver araber, enten mann eller kvinne, representerer først og fremst sin familie og slektninger. Omgivelsene vurderer ikke en persons handlinger på et individuelt plan, men som uttrykk for gruppen personen tilhører. Adferd som sidestilles med manglende ære, kaster således skam over hele slekten. En mann oppnår ære gjennom antall sønner, ved å vise generøsitet og mot, gjennom sitt familietre, og ved tilegnet rikdom. Uansett om han har innfridd alle disse kravene, vil han miste all ære dersom den seksuelle oppførselen til hans kvinnelige slektninger bryter med normene. Menns kontroll over kvinners seksuelle adferd er det mest sentrale innholdet i den arabiske kulturens æresbegrep.

I arabisk språk benyttes to begrep for ære. *Sharaf* er ære i generell betydning og relateres hovedsakelig til menn. *Ird* er uavkortet knyttet til seksualitet og kvinner. En datters *ird*, eller renhet, er symbiotisk med hennes mors *ird*. Dersom datteren skulle miste sin *ird*, vil hennes mor automatisk bli beskyldt for å ha manglet *ird*. Moren er således hovedansvarlig for å sørge for at familien og slekten opprettholder æren.

Aib er et tredje begrep som knyttes til ære. *Aib* betyr ublu. En kvinne som snakker høyt, bruker dristige klær, argumenterer mot sine mannlige slektninger osv., er *aib* - ubluferdig og skammelig.

Jentebarn føler seg uvelkomne fra den spede begynnelse, mener Al-Khayyat. Jenta vokser opp i skyggen av sine brødre. Hennes adferd reguleres i detalj både på innsiden og utsiden av hjemmet. Hvordan hun kler seg, hvordan hun snakker og ler, hvordan hun beveger seg, er ikke hennes eget valg eller et naturlig resultat av medfødt personlighet. Adferd i minste detalj innprentes i jentebarnet. For å sikre seg fullstendig kontroll over jenta, vil familien ha henne under oppsikt døgnet rundt. Kontroll er lettere å utføre innen husets fire vegger. Hjemmet blir således jentebarnets verden.

Oppdragelse av jentebarn sentrerer nærmest fullstendig rundt moral og mangel på moral og de ubotelige skadene hun i kraft av sitt kjønn kan påføre slekten. Jenta vokser opp med en konstant følelse av skyld, uavhengig av om hun har brutt normene for ærbar oppførsel eller ei. Det er hennes ansvar å beskytte sin ære. Det er derfor en gjennomgående sterk holdning i arabisk kultur å oppdra jentebarn til bluferdighet for å unngå at hun i voksent liv kan kaste skam over slekten.

El Saadawi beskriver også forskjellsbehandlingen av gutte- og jentebarn. Profeten Muhammed forbød at barn, på bakgrunn av kjønn, skal behandles ulikt.

Men i den arabiske verden, og i andre muslimske land, er det vanlig at jentebarn tidlig oppfatter at hun er mindre verdt enn sin brødre, mener El Saadawi. Dette skyldes at oppdragelsen er preget av restriksjoner og advarsler. En jente er ikke til for seg selv, hun er til for andre (denne problemstillingen har også fått mye oppmerksomhet de siste 20 - 30 årene i vesten i forbindelse med kvinnekampen, min merknad). Dersom jenta kommer nær sine kjønnsorganer, som er normalt for ethvert barn, irettesettes hun straks. Direkte eller indirekte får hun beskjed om at dette er forbudt, skammelig, og religiøst uakseptabelt. Jentebarnet trenes opp til å undertrykke det naturlige behovet for utforskning av sitt begjær og sine ønsker. Guttebarn derimot, de oppmuntres til å følge sin nysgjerrighet. El Sadaawi opplever at den arabiske oppdragelsen av jentebarn er en ydmykende og nedverdiggende prosess. Gradvis fratras jenta muligheten til å ta ansvar for egne handlinger og eget liv. Resultatet blir blant annet identitets- og personlighetsproblem.

Mors ansvar

Oppdragelsen av barn er udiskutabelt mors ansvar. Dermed blir mødre sine menns forlengede armer, kvinnene opprettholder de kvinneundertrykkende mekanismene. Jenter og kvinner føler seg derfor sterkere og mer direkte kontrollert og undertrykket av kvinner enn av menn. Ikke bare av kvinner i storfamilien, men også av kvinner i nabolaget. Sladder kvinner imellom er en sentral og effektiv mekanisme som opprettholder og viderefører menns krav om kontroll over kvinner. Frykten for sladder medfører at kvinner ofte regelrett spionerer på barna sine og andres barn, særlig jentebarna.

Ettersom det er mors ansvar å oppdra datteren i samsvar med samfunnets verdier og normer, bør mor

ikke utvikle kritiske holdninger til rollesystemet. For å klare og videreføre det undertrykkende systemet, unngår mor så godt hun kan å utvikle nære bånd til datteren. Hengivenhet til datteren vises stort sett bare på spesielle høytider (som da Muntaha opplevde at hennes mor gav henne komplimenter og kjærtegn på en muslimsk høytidsdag). Moren vil la datteren arbeide sammen med henne i huset, lære henne å lage mat og sy. Forholdet hun utvikler til datteren, minner mest om en lærers forhold til eleven, hevder Al-Khayyat.

Selv om mor har hovedansvaret for å kontrollere og overvåke datteren, vil andre kvinner i storfamilien også føle ansvar for å bringe frem en ren og ærbar kvinneslektning til en fremtidig ektemann. Kvinnene vil belønne jenta for underdanig, lydig og viljeløs adferd, og de vil gjøre sitt ytterste for å regulere de minste og største begivenheter i jentas liv. Den største begivenheten er å gifte henne bort som jomfru. Kontrollen av jenta, samt premieringen av viljeløs adferd, resulterer i at jenta overtar mors passive og negative personlighet, en personlighet hun mer eller mindre ubevisst vil videreføre til sine døtre, erfarer Al-Khayyat.

Selv om Muntaha har levd størsteparten av sitt liv i Norge, er hun utvilsomt sterkt preget av det arabiske æresbegrepet og hva det medfører av psykiske og sosiale skader. Hun opplever at hennes far er mer glad i henne enn hennes mor er. Muntaha savner nærhet til sin mor. Hennes mor på sin side, prøver sannsynligvis å utføre sin livs viktigste oppgave; å oppdra datteren til å bli en kvinne som ikke kan skade anseelsen til familiens menn her i Norge og i sitt arabiske hjemland. Hvis Muntahas mor skulle mislykkes i denne oppgaven, er hennes liv intet mindre enn en fadese. Angsten for å mislykkes, kan forklare det svært voldelige overgrepet på Muntaha da hun avslørte at datteren hadde vært alene sammen med en gutt. Muntahas far kan tillate seg å vise mer hengivenhet og kjærlighet til datteren. Han trenger ikke å bekymre seg i samme grad for datterens oppdragelse, det vil si datternes ærbarhet, ettersom ansvaret kulturelt sett er tillagt hans hustru.

Muntaha slites mellom fornuft og følelser. Hun forstår på den ene siden at systemet er undertrykkende, men hun makter ikke å samkjøre følelsene og fornuften. Familiens ære er overordnet hennes egne behov og hennes eventuelle ønsker og drømmer som måtte handle om selvstendige valg. Slik sett er hun vellykket oppdratt i arabisk forstand. Utover våren 1997 ser hun mer og mer frem til å bli giftet bort. Som sine arabiske medsøstre, oppfatter hun inngåelse av ekteskap hovedsakelig som en utvei til å bli kvitt foreldrenes kontroll over livet sitt. Til tross for at hun ikke kjenner sin kommende arabiske ektemann, uttrykker hun i klarere og klarere ordlag en hengivenhet til ham, en hengivenhet som hun innrømmer først og fremst er et middel for å komme gjennom den tunge ventetiden frem til bryllupet, og, ikke minst, et håp om å bli kvitt angsten for konsekvensene dersom hun ikke blør på bryllupsnatten

Pakistansk æresbegrep

Den arabiske kulturens strenge og patriarkalske æresbegrep, har sitt utspring i nomade- og

jordbrukssamfunn. Det er derfor viktig å merke seg at æresbegrepet gjelder like sterkt for kristne arabere som for muslimske arabere og den kurdiske muslimske minoriteten.

Parallellene til de patriarkalske æreskodeksene i andre tradisjonelle muslimske jordbrukssamfunn, som eksempelvis Pakistan, er meget sterke. Til tross for at flere og flere kvinner i både arabiske land og i Pakistan strømmer ut i arbeidslivet og inn på universitetene, har deres status og de tradisjonelle holdningene til kvinnene endret seg i svært liten grad. I boken "Women of Pakistan - Two Steps forward, one Step back?" (Pakistanske kvinner - to skritt frem, ett skritt tilbake?), skriver sosiologene Farida Shaheed og Khawar Mumtaz: "Det som binder pakistanske kvinner sammen er alle de negative holdningene og forholdene de lever under. Kjensgjerningen er at de nektes egen identitet, at de ikke har tilgang til økonomisk makt, at de betraktes som "nytteløse" byrder på familien, og at de er en konstant trussel for familiens ære."

I Lahore bor en norsk statsborger med sine tre jentebarn. Jeg traff Fakhra i 1994 og intervjuet henne til boka "Mashallah - en reise blant kvinner i Pakistan" (Aschehoug, 1996). Hun anså seg selv som en meget liberal og moderne kvinne, en bykvinne i motsetning til de fleste pakistanere i Norge som hun karakteriserte som "tilbakestående og uforanderlige landsbyfolk". Fakhra hadde nylig avsluttet videregående skole og planla universitetsstudie. Mannen hennes var tilbake i Norge:

- Si meg - hvorfor dro du tilbake til Pakistan? Du klarte deg jo så bra i Norge, God jobb i staten, gode norske venner...

Hun vrir seg et øyeblikk på stolen i sin veldekorerte og eksklusive stue på rundt 60 kvadratmeter. I bakgrunnen dekker tjenerne middagsbordet. På utsiden av døren hviler chaukedaren (vakt) seg på en stol i skyggen, mens de to yngste barna leker med i bakgården med nabo-ungene. Eldstejenta på 14 holder på med leksene i annen etasje...

- Hvorfor jeg dro tilbake? På grunn av barna mine. Jeg ville at de skulle få oppleve sin egen kultur. Selv om de er født i Norge og er norske statsborgere, så er de jo pakistanere.

- Din eldste datter var elleve år da du dro tilbake med alle barna. Var det en sammenheng mellom alderen hennes og beslutningen om å forlate Norge?

_ Ja, det viktigste var seksualitet. Det var det største problemet, sier Fakhra ivrig.

- Problemet? Hva mener du?

- De fleste pakistanere som tar med seg døtrene tilbake før eller i puberteten, gjør det på grunn av seSamina. Men de vil sjeldent innrømme det, sier hun, fornøyd med sin ærlige egenerklæring.

- For tidlig seSamina ødelegger barna, det er helt sikkert. Jeg vet ikke så mye om nordmenns holdning til seSamina. Men hvis en pakistansk jente blir brukt seksuelt før hun gifter seg, så finner vi ikke en skikkelig ektemann til henne. En skikkelig muslimsk mann vil ha en urørt hustru. Det er ikke rettferdig, men jeg kan ikke forandre kulturen min. Så jeg dro tilbake for å beskytte døtrene mine.

- Datteren din var bare elleve år. Norske jenter debutere da ikke så tidlig?

- Nei, men det var prat og sånn om seSamina. For oss er åpenhet om seksualitet et religiøst problem. Når et barn vet alt, så kan det også gjøre alt, tror du ikke? Barnet blir mentalt forstyrret og deprimert når det ikke får lov til å leve det ut. Jo mindre barn og unge vet, jo bedre er det, synes jeg, sier Fakhra uten å åpne for et snev av slingringsmann i tankerekken sin.

- Så du snakker ikke om seksualitet med datteren din?

- Å, nei, det ville jeg aldri gjøre. Å snakke om seSamina, kan føre til at hun vil prøve. Derfor er det bedre at hun ikke vet noe. Selv visste jeg heller ingenting da jeg giftet meg. Men tiden lærer en, ikke sant?

- Du visste ingenting da du giftet deg...

- Nei, jeg visste ikke hva samleie var. Men tiden lærer en, ikke sant? Seksualitet hører ekteskapet til. Det er best slik.

- Når din datter ikke vet noe om seksualitet - hva om hun skulle bli gravid før hun gifter seg? Ville du klandre henne når hun ikke en gang vet hvordan et barn blir til?

- Gravid! Skulle jeg klandre meg selv? Hvorfor skulle hun være alene med en gutt. Hun vet at hun ikke kan det. Derfor ville hun heller aldri finne på å være på sitt eget rom alene med en fetter som er på besøk engang! Nei, hvorfor skulle hun svikte meg? Jeg har gitt henne alt av gleder og fornøyer. Den beste skolen har hun fått. Hun kan ikke svikte meg.

- Men hvis det skjer, at hun forelsker seg, eller enda verre, at hun blir gravid, hva da?

- Da har hun ødelagt livet sitt, det vet hun. Jeg er en liberal kvinne. Jeg har fullført gymnaset her og begynner på legestudiet til høsten. Likevel må jeg forholde meg til kulturen vår. Og den er tilbaketilgende sånn sett, det vet du vel. Men jeg kan ikke forandre kulturen vår. Hvis vi forelsker oss, så tenker vi først på foreldrene våre, deres ære, og gjør ikke noe mer med forelskelsen.

- Og hvis hun hadde vanæret dere?

- Da blir hun utstøtt. Det vet hun. Hun kommer ikke til å gjøre noe galt.

- Det vil si at som foreldre elsker pakistanere sin egen ære høyere enn sine barn? Kjærlighet får en bare hvis en holder seg innen den kulturelle rammen?

- Jeg kan ikke forandre dette. Jeg er fornøyd med at det er slik. Det er lett å forholde seg til hva som er ett og galt. Hva som er tillatt og ikke tillatt.

I Norge var det derimot vanskelig, forteller Fakhra. For å forhindre at barna hennes ble påvirket av åpenheten i den norske kulturen, måtte de komme rett hjem fra skolen.

- For å unngå negativ påvirkning. Og de fikk aldri lov til å gå i selskap hvor gutter også var til stede, eller på badestranden etter at de var fem-seks år gamle. Jeg var veldig streng slik sett, veldig pakistansk... - Men det var hardt for meg som mor i Norge, det er jo mitt ansvar å oppdra dem til å bli skikkelige jenter. Jeg er mye mer avslappet her i Pakistan. Jeg vet at de vil klare seg bra nå.

- Hvordan det?

- Her lærer de alt indirekte. Jeg trenger ikke engste meg for negativ påvirkning. Jentene lærer automatisk og helt naturlig det de burde lære av sine kusiner. Og på skolen. Jeg trenger ikke fortelle min yngste datter, som nå er ni år, når hun må slutte å leke med gutter. Hun kommer til å slutte av seg selv i løpet av neste år. Uten et eneste spørsmål. For det gjør de andre jentene.

- Du føler på en måte at jentene dine er reddet nå?

- Ja, det kan du godt si. Og de føler seg tryggere, de har fått mer selvtillit.

- Det er vel ikke lett å bygge opp identitet og selvtillit hvis de ikke får lov til å delta i fellesskap med jevnaldrende skolebarn? Jentene dine ble kanskje sett på som rare av norske barn. Kanskje de følte seg litt utenfor...

- Ja, det var ikke lett for noen av oss. Vi må passe på ryktet vårt, vet du. Jeg er mye tryggere nå, gjentar hun.

Fakhra forteller videre i intervjuet at den eldste datteren er forlovet bort til fetteren i England. Han er seks år eldre enn datteren hennes, og bryllupet er planlagt før jenta er 20 år gammel:

- Har du tenkt tanken på å vente med forlovelse og bryllup til hun er ferdig utdannet i 20-årene? La henne få lov til å modnes...

- Å, nei, da er det for sent. Hvis vi venter for lenge, har alle de skikkelige mennene giftet seg.

Dessuten ser en kvinne gammel ut etter at hun er 25 år. Skjønnheten og tiltrekningskraften er borte.

- Du mener jomfrueligheten?

- Ja, og for kvinner er den det viktigste. For menn er utdannelse og familiebakgrunn det viktigste, forklarer Fakhra.

- Din kommende svigersønn er født og oppvokst i England. Han er vel påvirket av vestlig kultur. Etter hva du forteller har du klart å beskytte datteren din ganske godt mot norsk påvirkning. Tror du det kan by på problemer i ekteskapet?

- Nei, hun tilpasser seg nok. Hun er flink og pliktoppfyllende.

- Hvis din kommende svigersønn har eller har hatt et forhold i England, er det god nok grunn for deg til å heve forlovelsen?

- Nei, det er ikke nok.

- Og hva med søsteren din i England - hvis hun fikk høre at datteren din var forelsket, uten at hun gjorde noe mer enn å kose seg med følelsene?

- Nei, da bryter søsteren min avtalen. Også hvis datteren min skulle røyke eller drikke. Det går ikke, vet du, sier hun, fremdeles uten å gli ut av sitt trygge spor.

- Var det du eller ektemannen din som bestemte at du og barna skulle flykte, jeg mener, dra tilbake til Pakistan?

- Det var han som nevnte det først. Men jeg var enig med én gang, svarer hun energisk.

- Og nå er du og ektemannen din - unnskyld, døtrene dine, reddet?

- Ja, alt kommer til å gå bra. De lærer det de må lære, smiler Fakhra. Og puster lettet.

Fakhras holdninger er, etter min erfaring, klassiske for pakistanske mødre her i Norge. Det uvanlige er at Fakhra uttrykker seg såpass direkte; hun legger ikke skjul på at kontrollen over døtrene sine handler om kontroll over deres seksualitet og dermed sin egen (mannens) ære. Som i den arabiske urbane middel- og øvre middelklasse, vil Fakhra frastøte seg datteren dersom hun bryter æreskodeksen. På landsbygda og i fattige urbane strøk i Pakistan, tyr ofte foreldre og mannlige familiemedlemmer til langt hardere sanksjoner. Tenåringsjenter og unge gifte og ugifte kvinner drepes daglig. Mistanke om at en jente har et forhold til en gutt, kan være nok til at hun tas av dage. Drapene utføres for å

gjenopprette den tapte æren som familiens menn mener hun har forvoldt dem. Drapene er sosialt akseptert, ifølge blant andre Pakistans Menneskerettighetskommisjon (Human Right Commission of Pakistan).

Pak og *napak* er to sentrale begrep som knyttes til ære. *Pak* betyr ren, *napak* betyr uren. Å betegne ei jente for å være *napak*, er det samme som å si at hun er løsaktig/horete. Mistanke om at hun har oppført seg *napak*, er nok til at hun vil bli behandlet som løsaktig. At omgivelsene opplever jenta som *pak*, er helt avgjørende for hennes mulighet til å bli giftet bort i en anstendig familie. Dersom én ung kvinne i familien anses som *napak*, vil dette få konsekvenser for ryktet til alle hennes søstre. En kvinne som er fraskilt får store problemer med å gifte bort sine døtre. Søstre av en kvinne som skiller seg eller blir fraskilt, vil få tilsvarende problem. Likeledes reduseres anseelsen til samtlige søstre dersom én av dem opplever at forlovelsen blir brutt. Det spiller så godt som ingen rolle hva som er årsaken til at forlovelsen oppheves. Den grunnleggende holdningen i omgivelsene er at samtlige unge kvinner i familien er potensielt urene. Deres sjanser for å bli møtt med respekt - bli behandlet som *pak* - reduseres betraktelig. Disse fremtredende holdningene fører til sterke psykiske og sosiale sperrer mot at en ung kvinne skiller seg eller opphever forlovelsen. Dette trekket er også fremtredende i arabisk, kurdisk, og tyrkisk kultur.

I Pakistan og Tyrkia er det ingen tradisjon at en nygift kvinne skal kunne bevise at hun er jomfru ved eksempelvis å vise frem blod på laken etter bryllupsnatten. Det er heller ikke et uttalt krav i islam at en kvinne skal bevise at hun er jomfru ved ekteskapsinngåelsen. Men både kristendommen og islam forutsetter at seksualitet bare hører hjemme innenfor ekteskapets rammer.